

**Univerzita Karlova v Praze**

Filozofická fakulta  
Katedra andragogiky a personálního řízení

Studijní program: Pedagogika  
Studijní obor: Andragogika

Hana Růžanská

**E-learning a jeho používání  
z pohledu výuky společenských věd**

**E-learning and Its Use in Tuition of Social Sciences**

Teze disertační práce

vedoucí práce: doc. Dr. Milan Beneš

2014

## ÚVOD

Informační technologie v posledních dvou desetiletích zcela ovládly společnost. Osobní počítače, mobilní komunikační prostředky, bezdrátová datová spojení, virtuální datová prostředí a počítačové zpracování dat pronikly do všech lidských aktivit. Jejich využití se přeneslo od počátečních složitých propočtů v technických oborech, přes oblast dálkové komunikace nebo řízení složitějších společenských systémů (výroba, obchod, doprava), až ke každodenním činnostem každého člověka. Počítače, mobilní telefony a internet dnes významně ovlivňují chod domácností, výchovu dětí, práci, uměleckou či kulturní tvorbu, sportovní činnost, zábavu a volný čas.

Informační technologie se objevují ve všech geografických oblastech světa. Jejich dostupnost, včetně zejména dostupnosti internetového připojení, podstatně souvisí s hospodářskou vyspělostí a politickou situací jednotlivých zemí. Moderní technologie se s rostoucí ekonomickou dostupností a uživatelskou přívětivostí rychle přibližují prakticky všem společenským vrstvám obyvatel a všem věkovým skupinám.

Oblast vzdělávání není v otázce pronikání informačních technologií výjimkou. Většina vzdělávacích institucí, ať již veřejných nebo soukromých, velkých i menších, ve velkých městech či v regionech, aktivně a intenzivně využívá všech forem moderních technologií. Při přípravě podkladů pro tuto práci jsem se mohla přesvědčit, že prakticky ve všech vzdělávacích institucích, s nimiž jsem přišla do kontaktu, se informační technologie a moderní technické prostředky aktivně uplatňují a zasáhly oblast vzdělávání ve všech oborech. Nejedná se jen o technické obory či přírodní vědy, zcela rovnocenné zapojení moderních technologií je ve vědách společenských a humanitních.

## CÍLE

Hlavním cílem předkládané práce je analýza a zhodnocení nejnovějších vývojových trendů e-learningu, moderních forem vzdělávání a využívání informačních technologií v organizaci studia. E-learning v klasickém pojetí jakýchsi doplňkových nástrojů výuky se dnes definitivně etabluje ve všech vzdělávacích systémech v různých oblastech světa, na různých stupních vzdělávání a v různých oborech i formách studia.

Tyto poznatky jsou hlavním předmětem mé práce zaměřené na přínosy informačních technologií pro proces vzdělávání v oblasti společenských věd – konkrétně poukazují na přínosy informačních technologií v e-learningu, na intenzitu jejich zapojení v

České republiky ve srovnání se zahraničním prostředím a na míru a oblasti jejich využití.

Dílčí cíle práce, které jsou dále prezentovány, souvisí se složitostí problematiky e-learningu. Moderní nástroje, formy a podoby studia mají svou historii, svůj současný stav a vývoj, ale i řadu aspektů, které jejich vývoj provázejí. Na tuto mnohorozměrnost problematiky moderních forem vzdělávání je nutné se dívat z více pohledů. Proto jsem považovala za nezbytné:

- a) zasadit současný e-learning do historických souvislostí vývoje vědeckého bádání a vzdělávání, ozřejmit postavení společenskovedních oborů v tomto procesu a zhodnotit současný stav v uvedeném kontextu (kapitola 1);
- b) poukázat na místo e-learningu a moderních forem vzdělávání v politických prioritách Evropské unie a České republiky, na politickou, společenskou i finanční podporu vzdělávání v konceptu celoživotního učení a na obraz současného vzdělávání v nejmodernějších formách a postupech (kapitoly 2 a 3);
- c) zprostředkovat pohled na dosavadní teoretické zpracování problematiky e-learningu v současné odborné literatuře, na jeho vývoj a strukturu v širším rámci celoživotního učení (kapitola 4);
- d) seznámit se strategií velkých technologických společností v oblasti moderních forem vzdělávání (kapitola 5);
- e) informovat o přístupu k e-learningu a o souvisejících technologických možnostech v několika vybraných renomovaných vzdělávacích institucích (kapitola 6);
- f) analyzovat využití finanční podpory strukturálních fondů Evropské unie při realizaci projektů v České republice týkajících se rozvoje moderních forem výuky, zejména e-learningu (kapitola 7);
- g) přiblížit realizaci konkrétního e-learningového projektu financovaného z Evropského sociálního fondu, především pak hodnocení pedagogů i studentů této formy výuky a souboru e-learningových opor (kapitola 8);
- h) v návaznosti na předchozí cíle nastínit některé tendence a možnosti dalšího vývoje využití moderních technologií ve vzdělávání (kapitola 9).

## **STRUKTURA OBSAHU**

### **Kapitola 1 – POZICE SPOLEČENSKÝCH VĚD VE VZDĚLÁVÁNÍ**

Nejprve je postavení společenských věd zasazeno do historických souvislostí a zmíněno jejich členění v současném uspořádání z různých pohledů a podle různých kritérií, včetně uvedení konkrétních příkladů soudobého členění Akademií věd České republiky a Grantovou agenturou České republiky.

Významné zastoupení společenských věd v rámci univerzitního vzdělávání v České republice podporují statistické údaje počtu vysokoškolských studentů v roce 2012 (Český statistický úřad, 2012, s. 4). Pro porovnání je dominantní zastoupení společenských věd v univerzitním vzdělávání ve Spojených Státech Amerických ilustrováno statistickými údaji počtu absolventů bakalářských, magisterských a doktorských stupňů studia v roce 2012 (U.S. Department of Education, 2013). Je třeba doplnit, že i v oborech technických či přírodovědných bývají do studia zařazovány předměty společenskovedního zaměření jako psychologie, sociologie, právo, základy ekonomie, ad.

Není tedy divu, že za této situace se různé inovativní a moderní formy výuky a jejich další vývoj, e-learning nevyjímaje, pochopitelně průběžně uplatňovaly a uplatňují v různé míře (a nutno dodat, že v míře stále narůstající) také v oblasti výuky společenských věd.

### **Kapitola 2 – MODERNÍ FORMY VZDĚLÁVÁNÍ V KONTEXTU PRIORIT EVROPSKÉ UNIE**

Modernizace vzdělávání má všeobecnou podporu vlád i kompetentních mezinárodních institucí. V našem prostředí jsou relevantními nástroji regulace a podpory zejména legislativa, politická opatření a strategie Evropské unie.

Na úrovni Evropské unie představují vzdělávání a odborná příprava jednu z klíčových politických priorit, neboť hrají zásadní roli v konkurenceschopnosti občana každé jednotlivé země i celé Evropské unie. Podpora vzdělávání je hlavním předpokladem pro hospodářský růst a zaměstnanost. Důraz na podporu vzdělávání se odráží v evropských politikách a v řadě dokumentů, počínaje samotnými zakladatelskými akty.

Výběr a rozbor stěžejních legislativních a strategických dokumentů Evropské unie ilustruje podporu vzdělávání včetně popisu cílů EU v oblasti vzdělávání dospělých:

Smlouva o Evropské unii a Smlouva o fungování Evropské unie, obě v současném znění významně novelizovaném Lisabonskou smlouvou z roku 2009 (Evropská unie – Konsolidované znění smluv, 2010), Lisabonská strategie, Strategie Evropa 2020, Strategický rámec evropské spolupráce v oblasti vzdělávání a odborné přípravy – Education and Training 2020 (ET 2020), Evropský program pro vzdělávání dospělých, Evropský rámec kvalifikací, Evropský rámec klíčových kompetencí pro celoživotní učení, Evropský program na podporu kvalitních inovativních způsobů učení, Evropský sociální fond – ESF (nástroj finanční podpory).

Dále uvádím také strategické dokumenty na podporu e-learningu: Akční plán eEurope (2002), Akční plán eLearning – návrh vzdělávání pro zítřek (2001), Usnesení Rady o eLearningu k implementaci Akčního plánu eLearning (2001), Program celoživotního učení 2007–2013.

### **Kapitola 3 – MODERNÍ FORMY VZDĚLÁVÁNÍ V LEGISLATIVĚ ČESKÉ REPUBLIKY**

Podpora moderních forem vzdělávání na národní úrovni má obdobně jako v případě Evropské unie dvě hlavní roviny. Jednak legislativní, zákonné úpravy a na druhé straně strategické dokumenty, s nimiž mají dlouhodobé legislativní iniciativy korespondovat. Strategické dokumenty jsou zpravidla přijímány v návaznosti na strategie Evropské unie.

Následně se zabývám výběrem a rozbořem stěžejních legislativních a strategických dokumentů České republiky ilustrující podporu vzdělávání. Jsou to: Listina základních práv a svobod, Zákon o vysokých školách, Zákon č. 179/2006 Sb. o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání, Zákon č. 18/2004 Sb., o uznávání odborné kvalifikace, Autorský zákon, Národní cíle ČR v rámci Strategie Evropa 2020, Strategie celoživotního učení ČR, Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy, Školský zákon, Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020, Strategie digitálního vzdělávání 2020. Uvádím rovněž další aktuální strategické dokumenty: Strategie mezinárodní konkurenceschopnosti ČR 2012–2020, Národní politika výzkumu, vývoje a inovací 2009–2015 (s aktualizací v roce 2013), Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR 2011–2015, Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj ČR 2008–2015, Akční plán podpory odborného vzdělávání (2008–2015), Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol 2011–2015 (aktualizace 2014) a Národní inovační strategii 2012–2020.

## **Kapitola 4 – E-LEARNING V SOUČASNÉM VZDĚLÁVÁNÍ**

V této části textu se zabývám teoretickým zpracováním problematiky e-learningu v současné odborné literatuře v širším rámci celoživotního učení, uvádím vybrané definice e-learningu a popisuji příbuzné pojmy, poukazuji na historii vývoje (vývojové stupně e-learningu a generace kurzů), přibližuji formy a využití e-learningu, analyzuji výhody a nevýhody e-learningu a nastiňuji některé otázky praktického využití e-learningu.

Prostředky informačních a komunikačních technologií jsou dnes již nedílnou součástí vzdělávání, učení, ale i kultury a vzdělanosti. Ovšem hlavním faktorem úspěchu vyučování a učení je samotná výuka a studium v širším slova smyslu, přičemž technologie představují její sice významnou, nikoliv však jedinou dimenzi (viz rovněž Zounek, 2009, s. 144).

## **Kapitola 5 – E-LEARNINGOVÉ NÁSTROJE VELKÝCH INTERNETOVÝCH PORTÁLŮ**

Stručně představuji strategie velkých technologických společností a hodnotím přístup nejvýznamnějších subjektů současnosti zabývajících se zpracováním informací k tomu, jak využívají jejich předností v oblasti moderních forem vzdělávání (Wikimedia Foundation, vzdělávací nástroje Googlu a Applu, vzdělávání ve virtuálním prostředí Second Life).

Využití toků elektronických informací pro účely vzdělávání a poznání jsou doprovázeny konstruktivní spoluprací technologických firem se vzdělávacími institucemi. Řada univerzit na vývoji technologií spolupracuje se světovými firmami a současně jim předává své poznatky. Na druhé straně prakticky všechny vzdělávací instituce výstupy těchto firem v různých formách využívají.

## **Kapitola 6 – E-LEARNING V NABÍDCE VYBRANÝCH VZDĚLÁVACÍCH INSTITUCÍ**

Vývoj e-learningu ovlivnil výukovou nabídku prakticky všech vzdělávacích institucí. Některé zařazují e-learningové prvky do klasické výuky nebo rozšiřují nabídku vzdělávání o celé e-learningové kurzy. E-learningové nástroje se intenzivně využívají v distančním vzdělávání a v kurzech dalšího vzdělávání. Vedle účasti v projektech MOOC má řada mezinárodních univerzit zpracovanou strategii a širokou nabídku online

vzdělávání. Některé se profilují především jako univerzity distančního studia.

Uvádím příklad významné tzv. otevřené univerzity, britské The Open University, jejíž nabídka je postavena převážně na distančním online vzdělávání se zřetelem na využívání e-learningu, jako další příklad americkou Harvard University s bohatou nabídkou online kurzů prakticky pro každého na bázi celoživotního učení a také dvě významné instituce univerzitního typu v České republice – Univerzitu Karlovu v Praze a Vysokou školu ekonomickou v Praze. (Rozsáhlejší seznam vybraných otevřených a virtuálních univerzit v celosvětovém přehledu pak podává příloha C.)

## **Kapitola 7 – FINANČNÍ PODPORA ROZVOJE E-LEARNINGU V ČR EVROPSKOU UNIÍ**

Zabývám se analýzou finančních forem podpory, které jsou převážně spojeny s programy strukturálních fondů Evropské unie, konkrétně Evropským sociálním fondem. Popisují zde charakteristiky tří operačních programů Evropského sociálního fondu zaměřených na rozvoj vzdělávání (OP VK, OP LZZ a OPVA). Stěžejní částí jsou výstupy mé analýzy počtu podpořených projektů týkajících se e-learningu včetně nástinu objemu takto investovaných finančních prostředků v letech 2009–2013 a s ohledem na jednotlivé operační programy a na dislokaci projektů do jednotlivých krajů ČR.

## **Kapitola 8 – ANALÝZA KONKRÉTNÍHO E-LEARNINGOVÉHO PROJEKTU**

Zde podrobněji analyzuji jeden z více než jedenácti set projektů týkajících se e-learningu, projektu Rozvoj kombinované formy studia bakalářského programu oboru Andragogika a personální řízení podpořeného z operačního programu OP Praha – Adaptabilita v rámci prioritní osy Modernizace počátečního vzdělávání pod číslem CZ.2.17/3.1.00/31153.

Řešení tohoto projektu se uskutečnilo na katedře andragogiky a personálního řízení Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v období prosinec 2008 až červen 2011 a zúčastnila jsem se ho jako jedna ze tří členů realizačního týmu. Podstata řešení spočívala v tom, že byla zkonstruována jednotná obsahová a grafická struktura, a podle ní pak 11 pedagogů vytvořilo 18 e-learningových textů k profilovým předmětům studijního plánu zmíněného oboru. Výsledný produkt projektu, zmíněných 18 e-learningových textů, byl poté zavěšen do systému Moodle UK pro výuku 1, kde je k dispozici studentům dodnes.

Názory a hodnocení e-learningových produktů jsem získala ze tří zdrojů. Jedním

byl stručný plně standardizovaný dotazník v elektronické podobě umístěný za každým z 18 e-learningových textů, v něm respondenti známkovali osm zásadních charakteristik e-learningových textů podle toho, do jaké míry jim podoba výuky tématu vyhovuje: přínos daného kurzu, přehlednost jeho struktury, srozumitelnost jeho obsahu, grafickou stránku, náročnost prezentované látky, roli formulovaných úkolů k zopakování a procvičení, náročnost závěrečného testu kurzu.

Druhým zdrojem hodnotících informací byly studenty zpracované eseje (předkládané rovněž v elektronické podobě), v nichž se měli vyjádřit nikoli již k jednotlivým konkrétním textům, nýbrž k e-learningu jako specifickému způsobu výuky tohoto společenskovedního oboru vůbec. Třetí rovina zpětné vazby byla zacílena na „opačnou stranu“, totiž na pedagogy, kteří byli autory zmíněné sady 18 e-learningových textů.

Realizovaný projekt kromě faktických výsledků poukazuje na skutečnosti, které jsou v této práci proklamované v teoretické rovině, totiž poukazuje na výhody i na některé nevýhody e-learningu a na podstatný přínos moderních prostředků výuky.

## **Kapitola 9 – OTEVŘENÉ VZDĚLÁVÁNÍ A OTEVŘENÉ VZDĚLÁVACÍ ZDROJE**

Hromadné otevřené online kurzy a otevřené vzdělávací zdroje představují významné obohacení možností vzdělávání. Myšlenka otevřeného vzdělávání se rozšířila po celém světě do stovek vzdělávacích zařízení, především do vysokých škol a institucí pro vzdělávání dospělých. Internet je stále více využíván jako prostředek poskytnutí přístupu k prakticky neomezeným zdrojům vzdělávacích materiálů.

Otevřené vzdělávací zdroje, někdy označované jako otevřené vzdělávací materiály (název pochází z anglického Open Educational Resources – OER), jsou podklady nesoucí vzdělávací informace, které jsou volně, tedy bezplatně a bez dalších omezení přístupné k užití pro vzdělávací potřeby. Může se jednat o materiály textové, zvukové, obrazové, grafické, datové, obrazové, v podobě tištěné či elektronické. Díky otevřeným vzdělávacím zdrojům má přístup ke vzdělávání každý, může se vzdělávat kdykoli chce, kdekoli za podpory pedagoga vlastního výběru a pomocí jakéhokoli prostředku či technologie.

Tomuto trendu přispívá Evropský program na podporu kvalitních inovativních způsobů učení a výuky prostřednictvím nových technologií a digitálního obsahu (Evropská komise, Otevření systémů vzdělávání, 2013).

UNESCO je jedna z prvních světových organizací, která se podpoře otevřeného vzdělávání a otevřených vzdělávacích zdrojů začala věnovat již v roce 2002, a to



prostřednictvím Programu otevřeného přístupu, UNESCO's Open Access (OA) Programme, v rámci nějž šíří osvětu podporující zpřístupňování studijních a vědeckých materiálů. Z dosud posledních aktivit v rámci tohoto programu lze uvést Konferenci o otevřeném přístupu a publikaci ve vzdělávání (v sídle UNESCO v Paříži v září 2014).

Koncepce otevřeného přístupu – Open Access – spočívá v moderním přístupu k poskytování vzdělávacích materiálů. Je založena na volném, bezplatném zpřístupnění vzdělávacích informací. Základní myšlenka této iniciativy byla vymezena v roce 2002 Budapešťskou iniciativou zástupců mezinárodních vzdělávacích institucí, nadací, knihoven a firem (Budapest Open Access Initiative, 2002), ve které byly představeny východiska a směry, kterými by se mělo ubírat publikování v akademickém světě.

Tzv. otevřené vzdělávání a otevřené vzdělávací zdroje představují nový fenomén ve vzdělávání. Zpřístupnění vzdělávacích materiálů ze strany mnoha světových univerzit, organizace online kurzů, růst významu otevřených vzdělávacích portálů s množstvím hromadných otevřených online kurzů (Massive Open Online Courses, MOOC) si v poslední době vynutilo pozornost nejvyšších autorit Evropské unie. Nový program vyhlášený Evropskou komisí na přelomu let 2013 a 2014 s názvem Otevření systémů vzdělávání – Evropský program na podporu kvalitních inovativních způsobů učení přiznává jisté zaostávání Evropy v tomto směru především ve srovnání se Severní Amerikou, ale v některých ohledech i vůči Asii. Současně tento program deklaruje náročné cíle v prosazování otevřených systémů vzdělání v zemích Evropské unie. Komise je odhodlaná směřovat finanční možnosti nových programů Erasmus+ a Horizont 2020 právě tímto směrem. Všechny podpořené projekty budou vázány podmínkou „otevření“ svých výstupů.

První známé masivní kurzy (zkratka MOOC z anglického Massive Online Open Course) jsou zaznamenány od roku 2008, kdy se jakýmsi přirozeným vývojem a zpřístupněním vzdělávacích materiálů zvedl zájem veřejnosti a některé kurzy začaly dosahovat mnohatisícové účasti zájemců z celého světa. Koncept je založený na zpřístupnění materiálů z univerzitních kurzů na internetu, s podpůrným webovým rozhraním umožňujícím masový přístup a účast. Postupně začaly být pro každého volně dostupné kurzy nabízeny i v dalších oblastech vzdělávání. Dnes už prakticky všechny mezinárodně významné univerzity nějaké MOOC kurzy poskytují.

Nejrychlejší vývoj v kurzech MOOC v současném pojetí proběhl v USA, kde se do tohoto konceptu velmi rychle zapojily největší univerzity. Deník New York Times označil rok 2012 rokem MOOC.

## ZÁVĚR

Mým záměrem bylo pojednat v této práci o současné vývojové fázi e-learningového vzdělávání. Pojem „vývojová fáze“ naznačuje, že současné vzdělávání se odehrává v prostředí významných změn a není pochyb, že brzy budou následovat vývojové fáze další. Rozmach distančního vzdělávání, online kurzů, dalšího vzdělávání ve smyslu koncepce celoživotního učení a zpřístupnění vzdělávání mnohem širšímu okruhu osob, než tomu bylo kdykoli v minulosti, budou zcela jistě pokračovat. Vystává otázka, co bude s tradičními univerzitami. Jejich budoucí vývoj není možné předvídat úplně přesně, lze v každém případě předpokládat, že projdou významnými změnami. Jak to u inovací zpravidla bývá, nové metody a možnosti online vzdělávání se časem jistě „usadí“ vedle těch tradičních. Stalo se tak v oblasti elektronických médií, komunikace, e-mailů a sociálních sítí, a nejspíše tomu tak bude i v oblasti nových forem vzdělávání. Zcela jistě si nové metody najdou trvalé místo ve vzdělávací nabídce univerzit a navzájem se budou prolínat s tradičními přístupy, v některých případech bude ponecháno více prostoru přístupům konzervativním.

Hodnocení vývojové fáze vždy vyžaduje jisté ohlédnutí do minulosti. Proto jsem věnovala úvodní část práce krátkému pohledu do historie vývoje věd a organizace studia. Hlavním předmětem práce však byla analýza současného stavu e-learningu a moderních forem vzdělávání obecně nejen u nás, ale i z hlediska celosvětového vývoje. Můj přístup není a ani nemůže být vyčerpávající. Neopomím však ty nejvýznamnější vývojové trendy tam, kde se dosud pokročilo nejdále. Jistý prostor věnuji politické a legislativní stránce moderních forem vzdělávání. V našem společenském kontextu, tedy na úrovni Evropské unie a České republiky, je této problematice věnována prioritní pozornost. Ve spleti dokumentů proudících z různých míst institucionálního uspořádání Evropské unie nebylo snadné vybrat a systematicky uspořádat ty klíčové.

Hlavním cílem práce byla analýza a zhodnocení nejnovějších vývojových trendů e-learningu, moderních forem vzdělávání a využívání informačních technologií v organizaci studia s ohledem na dosavadní vývoj e-learningu. Na problematiku moderních forem vzdělávání bylo s ohledem na její mnohorozměrnost nutné nahlížet z více pohledů, které korespondovaly s dílčími cíli práce. Věřím, že v rámci jednotlivých kapitol byly naplněny stanovené dílčí cíle práce (jak byly definovány a označeny a – h v úvodu):

a) Nejprve byl současný e-learning popsán z pohledu historických souvislostí vývoje vědeckého bádání a vzdělávání, zahrnující postavení společenskovedních oborů, směřující až k jeho dnešním formám a podobám, kde tento pohled mimo jiné zvýrazňuje

stupeň vyspělosti dnešních vzdělávacích postupů a prostředků (kapitola 1).

b) Dále byly e-learning a moderní formy vzdělávání analyzovány v kontextu politických priorit Evropské unie a České republiky. Z této analýzy jednoznačně vyplývá, že moderní formy vzdělávání mají jak na úrovni Evropské unie, tak i na národní úrovni významnou politickou prioritu. Tento poznatek ilustrují nejdůležitější dokumenty evropského i českého národního významu, a to jak dokumenty legislativní, tak i dokumenty politicko-strategické povahy. Vesměs všechny tyto dokumenty tezí o intenzivní podpoře (a to jak politické, tak společenské a neposlední řadě i finanční) inovativního vzdělávání potvrzují (kapitoly 2 a 3).

c) Pohled na dosavadní teoretické zpracování problematiky e-learningu v současné odborné literatuře a jeho vývoj a struktura v širším rámci celoživotního učení byl zprostředkován v návaznosti na praktickou stránku problematiky, tedy na způsoby řešení distančního vzdělávání, e-learningu a dalších moderních forem vzdělávání u nás i ve světě. (kapitola 4)

d) V rámci naplnění tohoto cíle bylo poukázáno na strategii velkých technologických společností v oblasti moderních forem vzdělávání. Zhodnocení přístupu nejvýznamnějších subjektů v oblasti zpracování informací ukazuje, že přítomnost moderních technologií v současném vzdělávání umožňuje velkým technologickým společnostem využít jejich předností i v této sféře. (kapitola 5)

e) Byly shromážděny zásadní informace o přístupu k e-learningu a o souvisejících technologických možnostech na příkladu několika vybraných renomovaných institucí. Je zde představeno uspořádání distanční výuky vybraných univerzit, u nichž je těmto formám výuky věnována významná pozornost. Tento pohled poukazuje na vývojové rozdíly, které v dnešním světě online vzdělávání existují. Je nepochybné, že nejdále jsou v tomto směru USA. Dvě největší platformy MOOC a aktivity řady tamních univerzit představené na příkladu Harvardovy univerzity jsou v současnosti vzorem pro zbytek světa. Vývoj v Evropě lze charakterizovat jako iniciativu individuálních vzdělávacích institucí, které se spíše zapojují do větších amerických projektů. Je zde přiblížen jeden z možných modelů moderní univerzitní instituce, britská The Open University, unikátní zejména kombinací konceptu, záběru a vlivu ve vzdělávacím systému Velké Británie a v neposlední řadě i svým zasazením do tradičního, po dlouhá staletí konzervativního akademického prostředí Anglie. The Open University bude jistě v mnoha ohledech inspirací pro řadu současných klasických univerzit. Zkušenosti s procesy výuky stovek tisíců studentů na bázi distančního studia nepochybně obohatí i ty nejvíce konzervativní instituce. Bohužel rozsah práce neumožnil blíže představit e-learningové aktivity na asijském kontinentu. Dynamicky

rostoucí vliv univerzit v Číně, Hong Kongu, Singapuru by jistě stál za bližší pozornost. Pro nás nepředstavitelné jsou velikosti některých asijských univerzit čítajících počty studentů v milionech. Podobně nezbyl prostor uvést zajímavé aktivity v některých zemích Afriky.

Shromážděné poznatky jsou představeny v jistém srovnání s prostředím v České republice, kde e-learning rovněž zdomácněl. Nicméně systematictější nabídka online kurzů, jejich komplexní administrativa a zaběhnutý provoz zatím chybí, přestože i zde se profiluje několik menších iniciativ, jejichž přístup a cíle by bylo přínosné představit. České univerzity se zatím velkých mezinárodních iniciativ otevřeného vzdělávání neúčastní, nelze nalézt žádnou ucelenější nabídku. (kapitola 6)

f) Další dílčí cíl byl naplněn analýzou finanční podpory strukturálních fondů Evropské unie při realizaci projektů týkajících se rozvoje moderních forem výuky, zejména e-learningu v České republice. Analýza finančních nástrojů Evropské unie v oblasti moderního vzdělávání je zasazena do programového období (2007–2013). Ilustrujícím pohledem na řešení e-learningové problematiky v rámci jednotlivých operačních programů je objem finančních prostředků investovaných do jednotlivých úspěšně ukončených projektů. (Třeba připomenout, že na rozpočtu jednotlivých projektů se podílela z 85 % EU a 15 % bylo hrazeno z veřejných zdrojů.) Průměrné hodnoty finančních nákladů na projekty zabývající se implementací a rozvojem e-learningu v jednotlivých operačních programech (OP LZZ, OP VK a OPPA) jsou přehledně shrnuty, celkové průměrné hodnoty projektu v jednotlivých operačních programech oscilují mezi 3,6–4,0 mil. Kč.

Z analyzovaných údajů, které jsou i graficky znázorněny, zřetelně vyplývá podpora e-learningu jako moderní formy vzdělávání prostřednictvím finančních nástrojů Evropského sociálního fondu. Z údajů je současně patrná vzrůstající oblíbenost e-learningu, a to zejména na základě vzrůstajícího zájmu o finanční podporu. Dlužno poznamenat, že analýza finančních prostředků vyžadovala značné úsilí, neboť bylo třeba vyhledat údaje k veškerým úspěšně ukončeným projektům se zaměřením na e-learning v rámci jednotlivých operačních programů a jejich prioritních témat či os.

V analyzovaném pětiletém období (2009–2013), kdy bylo možné získat údaje k úspěšně ukončeným projektům, se ukazuje, že více jak tři čtvrtiny úspěšně ukončených projektů bylo podpořeno v operačním programu (OP) Vzdělávání pro konkurenceschopnost, v OP Lidské zdroje zaměstnanost se jednalo o 17 %, a zlomek z celkového počtu (5 %) byl realizován v rámci OP Praha – Adaptabilita (tzn. týkal se pouze příjemců na území hlavního města Prahy). Není bez zajímavosti výrazný podíl pěti moravských krajů na celkovém počtu projektů v programu OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost (téměř 60 %) při porovnání podílu devíti krajů českých (včetně

Prahy), kde bylo řešeno jen něco málo přes 40 %.

Analýza rovněž ukázala, že v roce 2011 počet ukončených projektů strmě narůstá (zhruba 20 % z celkového počtu) a akceleruje v roce 2012 (cca 54 % z celkového počtu ukončených), aby v roce 2013 klesl na zhruba 23 %. Vzhledem k nejčastěji se vyskytujícímu časovému trvání realizace projektů (18–24 měsíců) při průměrné délce hodnocení projektových žádostí (3–6 měsíců) je možné konstatovat, že nejzřetelnější vlna zájmu o řešení e-learningové problematiky startuje v období 2009–2010. (kapitola 7)

g) Následující dílčí cíl přiblížil realizaci konkrétního e-learningového projektu (Rozvoj kombinované formy studia bakalářského programu oboru Andragogika a personální řízení na FF UK) financovaného z Evropského sociálního fondu (v operačním programu Praha – Adaptabilita), především pak hodnocení pedagogů a studentů této formy výuky a souboru e-learningových opor. Realizace projektu, v němž jsem byla součástí realizačního týmu, přímo poukázala na mnohé významné přínosy zapojení e-learningu do výuky. V této souvislosti lze zdůraznit význam předem zabudované strukturované zpětné vazby do projektu s ohledem na její možné využití. Výstupy zpětnovazebního hodnocení studentů byly v tomto případě víceméně kladné (především hodnocení přínosu zavedení e-learningu), nicméně náročnost spojenou s úkoly a závěrečnými testy již uživatelé vnímali méně pozitivně.

Volné eseje, které studenti o e-learningu napsali, nebylo snadné vyhodnotit (jako u každého souboru údajů v kvalitativní podobě bylo nutné hledat určité kategorizace a typologie a třídít je z hlediska četnosti výskytu). Z převažujících pozitivních ohlasů je možné vyvodit vysokou míru úspěšnosti zavedením e-learningu na katedře. Lze konstatovat, že výroky kladné převažovaly nad výroky kritickými, i když poučení z kritických vyjádření je rovněž pro další práci cenné, stejně jako výroky přinášející doporučení a náměty.

Získané údaje poukazují na výhody a některé nevýhody e-learningu, a také na jeho celkový přínos. Je možné shrnout, že projekt v rovině praktické realizace potvrzuje všechny zásadní poznatky o přínosech i problémech spojených s e-learningem a dalšími moderními formami a nástroji vzdělávání. (kapitola 8)

h) V návaznosti na předchozí cíle bylo dalším dílčím cílem nastínit některé vývojové tendence a možnosti dalšího vývoje využití moderních technologií ve vzdělávání. V rámci jeho naplnění byly prezentovány moderní formy vzdělávání z pohledu omezení resp. přístupnosti vzdělávacích materiálů, autorských děl a informací obecně. Nové formy vzdělávání díky své otevřenosti a flexibilitě již nyní přitahují značné množství studentů po celém světě. Ukazuje se dříve nepředstavitelná rychlost v přenosu nových informací a

poznatků, která umožňuje získání a aktualizaci nejnovějších znalostí. (kapitola 9)

V kontextu hlavního, ústředního cíle mé disertační práce lze v zobecňující rovině shrnout, že výstupy provedených analýz a zhodnocení nejnovějších vývojových trendů e-learningu, moderních forem vzdělávání a využívání informačních technologií v organizaci studia potvrzují, že e-learning je dnes definitivně etablován ve všech vzdělávacích systémech v různých oblastech světa, na různých stupních vzdělávání a v různých oborech i formách studia.

Jednou z mých priorit při zpracování problematiky byla aktuálnost. Práce prezentuje a analyzuje nejnovější související dokumenty, metody, nástroje i vývojové trendy. V následné syntéze, která je shrnutím a zobecněním co do dalšího vývoje e-learningu a moderních forem vzdělávání, docházím k přesvědčení, že lze očekávat rozšíření a stabilizaci nejmodernějších prostředků v procesu vzdělávání a současně koexistenci e-learningu a moderních forem vzdělávání se vzděláváním klasickým. Domnívám se, že je to jakási logicky očekávatelná vývojová fáze, přičemž další posuny a proměny v této oblasti ukážou, zda jsou mé předpoklady správné.

Na závěr lze shrnout, že moderní formy vzdělávání včetně e-learningu se úspěšně etablovaly na celosvětovém vzdělávacím trhu. Jejich přínos je patrný nejen z masivního uplatnění ve výuce na renomovaných univerzitách a v dalších vzdělávacích institucích, a to i v oblasti společenských věd. Nejen odborná literatura, ale i analýza zpětné vazby získané při realizaci konkrétního projektu implementace e-learningu ve výuce společenskovedního oboru, andragogiky a personálního řízení, potvrdily, že e-learning má přes řadu bezkonkurenčních výhod i některé nevýhody a jeho aplikace není tedy univerzální. Jeho výhody však převažují, což dokazuje stále rozsáhlejší využívání. To ale nevylučuje, že e-learning bude postupem doby nahrazován dalšími, modernějšími, flexibilnějšími a progresivnějšími metodami výuky, které do oblasti výuky společenských věd přinesou další výhody i další inovace.

## SOUPIS BIBLIOGRAFIE A BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ

AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY. *Vědní oblasti*. [online]. © Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW:

<[http://www.avcr.cz/o\\_avcr/struktura/vedni\\_oblasti/](http://www.avcr.cz/o_avcr/struktura/vedni_oblasti/)>

ANDREWS, R.; HAYTHORNTHWAITE, C. *E-learning Theory and Practice*. Londýn: SAGE Publications, 2011. ISBN 978-1-84920-471-5

APPLE INC. *Apple and Education* [online]. © Apple Inc., 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<https://www.apple.com/education/>>

APPLE INC. *Apple iBooks Author* [online]. © Apple Inc., 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<https://www.apple.com/ibooks-author/>>

APPLE INC. *Apple iTunes U* [online]. © Apple Inc., 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<https://itunes.apple.com/app/itunes-u/id490217893?mt=8&ls=1>>

BAKEŠOVÁ, A. a kol. *Filosofický slovník*. Praha: Euromedia Group, 2009. ISBN 978-80-242-2582-1

BAREŠOVÁ, A. *E-learning ve vzdělávání dospělých*. Praha: VOX, 2011. ISBN 978-80-87480-00-7

BENEŠ, M. *Andragogika*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2580-2

BENEŠ, M. *Celoživotní učení a vzdělávání*. In: Veteška, J. *Nové paradigma v kurikulu vzdělávání dospělých*. Praha: EDUCA Service, 2009. ISBN 978-80-873-04-8

BUDAPEST OPEN ACCESS INICIATIVE. *Read the Budapest Open Access Initiative*. [online]. Budapest (Hungary), February 14, 2002 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.budapestopenaccessinitiative.org/read>>

COURSERA INC. *Coursera Homepage* [online]. © Coursera Inc., 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<https://www.coursera.org/>>

ČESKÁ TELEVIZE. *Přednášky na Univerzitě Karlově* [online]. © Česká televize, 1996 – 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/prednasky-na-univerzite-karlove/>>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Studenti a absolventi vysokých škol v České republice v roce 2012* [online]. 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/studenti\\_a\\_absolventi\\_vysokych\\_skol\\_v\\_cr\\_celkem/\\$File/1\\_vs\\_studenti\\_celkem\\_12.pdf](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/studenti_a_absolventi_vysokych_skol_v_cr_celkem/$File/1_vs_studenti_celkem_12.pdf)>

DATABÁZE STRATEGIÍ. Portál pro strategické řízení. *Digitální Česko v. 2* [online]. © Národní síť Zdravých měst ČR, 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://databaze-strategie.cz/cz/mpo/strategie/statni-politika-v-elektronickych-komunikacich-digitalni-cesko-v-2-0-cesta-k-digitalni-ekonomice-statni-politika-v-elektronickych-komunikacich-digitalni-cesko-v-2-0-cesta-k-digitalni-ekonomice?typ=struktura>>

DE RIDDER-SYMOENS, H. *A History of the University in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. ISBN 0-521-54-113-1

EDX. *edX Homepage* [online]. © edX Inc., 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<https://www.edx.org/>>

EGER, L. a kol. *Komunikace vzdělávacích organizací s veřejností na internetu*. Praha: Educa Service a Česká andragogická společnost, 2010. ISBN 978-80-87306-07-9

EGER, L. a kol. *Management rizik vzdělávacích projektů*. Plzeň: NAVA, 2013. ISBN 978-80-7211-453-5

EGER, L. *Nový náhled na vzdělávání dospělého (jako subjektu a objektu) z hlediska ICT*. In: Veteška, J. *Nové paradigma v kurikulu vzdělávání dospělých*. Praha: EDUCA Service, 2009. ISBN 978-80-873-04-8



EGER, L. *Technologie vzdělávání dospělých*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2005. ISBN 80-7043-398-1

EGER, L. *Vzdělávání dospělých a ICT, Aktuální stav a predikce vývoje*. Plzeň: NAVA, 2012. ISBN 978-80-7211-428-3

EGEROVÁ, D. *E-learning jako možný nástroj vzdělávání a rozvoje pracovníků*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2012. ISBN: 978-80-261-0139-0

EGEROVÁ, D. *Jak tvořit studijní opory pro e-learning*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2011. ISBN 978-80-7043-982-1

EUROPEAN COMMISSION. *Open Education Europa* [online]. 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://openeducationeuropa.eu/>>

EVANS, T.D.; HAUGHEY, M.; MURPHY, D. *International Handbook of Distance Education*. Bringley: Emerald Group Publishing, 2008. ISBN 978-0-08-044717-9

EVANS, T.; NATION, D. *Reforming Open and Distance Education: Critical Reflections from Practice*. New York: Routledge, 2013. ISBN 0-7494-0822-7

EVROPSKÁ KOMISE. *Doporučení Komise z 20.8.2009, o mediální gramotnosti v digitálním prostředí (2009/625/ES)*, 2009 [online]. Poslední aktualizace: 28.11.2009. [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <[http://europa.eu/legislation\\_summaries/information\\_society/strategies/am0004\\_cs.htm](http://europa.eu/legislation_summaries/information_society/strategies/am0004_cs.htm)>

EVROPSKÁ KOMISE. *Evropská klasifikace dovedností/kompetencí, kvalifikací a povolání (ESCO)* [online]. 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1042&langId=cs>>

EVROPSKÁ KOMISE. *Sdělení Evropské komise. Otevření systémů vzdělávání – Evropský program na podporu kvalitních inovativních způsobů učení – COM(2013) 654 25.9.2013* [online]. 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0654:FIN:CS:PDF> >

EVROPSKÝ PARLAMENT. *Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady EU č. 1720/2006/ES ze dne 15. listopadu 2006, kterým se zavádí akční program v oblasti celoživotního učení.* [online]. 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW:  
<<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008D1357&from=CS>>

EVROPSKÝ PARLAMENT A RADA. *Doporučení 2006/962/ES Evropského parlamentu a Rady ze dne 18. prosince 2006 o klíčových schopnostech pro celoživotní učení (Úř. věst. L 394 ze dne 30.12.2006)* [online]. 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW:  
<<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006H0962&from=CS>>

EVROPSKÁ RADA v Lisabonu 2010. *Závěry předsednictví 23.–24.3.2000* [online]. 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW:  
<[http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms\\_data/docs/pressdata/en/ec/00100-r1.en0.htm](http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00100-r1.en0.htm)>

EVROPSKÁ UNIE. *Doporučení Evropského parlamentu a Rady o zavedení evropského rámce kvalifikací pro celoživotní učení ze dne 23. dubna 2008, “Evropský rámec kvalifikací”, 2008 (Úř. věst. C 111, 6.5.2008)* [online]. Poslední aktualizace: 16.05.2008 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW:  
<[http://europa.eu/legislation\\_summaries/education\\_training\\_youth/lifelong\\_learning/c11104\\_cs.htm](http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11104_cs.htm)>

EVROPSKÁ UNIE. *Klíčové schopnosti pro celoživotní učení* [online]. Poslední aktualizace: 03.03.2011 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW:  
<[http://europa.eu/legislation\\_summaries/education\\_training\\_youth/lifelong\\_learning/c11090\\_cs.htm](http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11090_cs.htm)>

EVROPSKÁ UNIE. *Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie, Listina základních práv Evropské unie.* Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2010 ISBN 978-92-824-2572-5

EVROPSKÁ UNIE. *Konsolidované znění smluv a Listina základních práv.* Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2010. ISBN 978-92-824-2572-5

EVROPSKÁ UNIE. *ET 2020 – Strategický rámec Vzdělávání a odborná příprava 2020* [online]. Poslední aktualizace: 23.10.2009 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <[http://europa.eu/legislation\\_summaries/education\\_training\\_youth/general\\_framework/ef0016\\_cs.htm](http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/ef0016_cs.htm)>

EVROPSKÁ UNIE. *Strategie Evropa 2020* [online]. Poslední aktualizace: 31.10.2014 [cit. 2014-11-02]. Dostupné z WWW: <[http://ec.europa.eu/europe2020/index\\_cs.htm](http://ec.europa.eu/europe2020/index_cs.htm)>

GARRISON, D.R. *E-Learning in the 21st Century: A Framework for Research and Practice*. New York: Taylor & Francis, 2011. ISBN13 978-0-415-88582-9

GOOGLE. *Google for Education* [online]. © Google, 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.google.com/edu/apps/>>  
česká verze dostupná z WWW:  
<<http://www.google.cz/intx/cs/work/apps/education/>>

GOOGLE. *Google books* [online]. © Google, 2012 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://books.google.com/books>>

GOOGLE CLASSROOM [online]. © Google, May 06,2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://googleblog.blogspot.cz/2014/05/previewing-new-classroom.html>>

GOOGLE SCHOLAR [online]. © Google, 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <[google.com/scholar](http://google.com/scholar)>

GRANTOVÁ AGENTURA ČESKÉ REPUBLIKY. *Oborové komise. Panely* [online]. © GA ČR, 2014 [cit. 2014-10-23]. Oborové komise dostupné z WWW: <<http://www.gacr.cz/poradni-organy/oborove-komise/>>  
Panely dostupné z WWW: <<http://www.gacr.cz/poradni-organy/panely/>>

HARVARD UNIVERSITY. *Harvard University Homepage* [online]. © The President and Fellows of Harvard College, 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.harvard.edu/>>

HARVARD EXTENSION SCHOOL. *Harvard Extension School Homepage* [online]. © President and Fellows of Harvard College, 2014–15 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.extension.harvard.edu/>>

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2

HLAVNÍ MĚSTO PRAHA. *Evropský sociální fond. Operační program Praha – Adaptabilita* [online]. © Hlavní město Praha, 2014 [cit. 2014-05-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.prahafondy.eu/cz/oppa.html>>

HRONÍK, F. *Rozvoj a vzdělávání pracovníků*. Praha: Grada, 2007. ISBN: 978-80-247-1457-8

ISKANDER, M. *Innovations in E-learning, Instruction Technology, Assessment and Engineering Education*. Dordrecht: Springer, 2007. ISBN 978-1-4020-6261-2.

JANOUSĚK, J. aj. *Metody sociální psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986

KINSHUK, R.H.; PRICE, J.K. *ICT in Education in Global Context: Emerging Trends Report 2013-2014, Heidelberg, New York, Dorderecht*. Londýn: Springer, 2014. ISBN 978-3-662-43026-5

KLEMENT, M.; CHRÁSKA, M.; DOSTÁL, M.; MAREŠOVÁ, H. *E-learning - elektronické studijní opory a jejich hodnocení*. Olomouc: GEVAK, 2012. ISBN 978-80-86768-38-0

KOČIANOVÁ, R. et al. *Analysis and comparison of forms and methods for the education of older adults in the V4 countries*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. ISBN 978-80-7308-504-9

KOČIANOVA, R. *Personální řízení (východiska a vývoj)*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3269-5

KOMISE ES. Sdělení Komise Evropských společenství. *Elektronické dovednosti pro 21. století (KOM(2007) 496)*, Brusel, 2007 [online]. Poslední aktualizace: 29.02.2008 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW:

<[http://europa.eu/legislation\\_summaries/information\\_society/strategies/124293\\_cs.htm](http://europa.eu/legislation_summaries/information_society/strategies/124293_cs.htm)>

LEIPERT, J. Paradigma Cloud Learning technologií v kontextu aktuální informační gramotnosti. In. PŮBALOVÁ, L. et al. *Problematika ICT ve vzdělávání*. České Budějovice: VŠERS, 2011. ISBN 978-80-87472-19-4

LIEBOWITZ, J.; FRANK, M. *Knowledge Management and E-Learning*. Boca Raton: Taylor & Francis, 2011. ISBN-13 978-1-4398-3726-9

LIST OF COUNTRIES BY NUMBER OF INTERNET USERS. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. Wikimedia Foundation, last modified on 19 October 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW:

<[http://en.wikipedia.org/wiki/List\\_of\\_countries\\_by\\_number\\_of\\_Internet\\_users](http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_number_of_Internet_users)>

LIŠKA, V.; ZACPAL, J. *Moderní prostředky elektronického vzdělávání (M-Learning, E-Book)*. Praha: Fakulta stavební ČVUT v Praze, katedra společenských věd, 2008. ISBN 978-80-01-04097-3

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR. *Evropský sociální fond v ČR* [online]. © 2008 [cit. 2014-10-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.esfcr.cz/evropsky-socialni-fond-v-cr>>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR. *Realizované projekty* [online]. © 2008 [cit. 2014-05-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.esfcr.cz/modules/projects/index.php?lang=1>>

MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR. *Evropské strukturální a investiční fondy. Operační programy 2007–2013* [online]. MMR ČR, 2014 [cit. 2014-05-20]. Dostupné z WWW: <<https://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Programove-obdobi-2007-2013/Programy-2007-2013>>

MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR. Evropské strukturální a investiční fondy. *Informace o čerpání. Mapa projektů* [online]. MMR ČR, 2014 [cit. 2014-05-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Informace-o-cerpani/Mapa-projektu>>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR. *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2011–2015* [online]. © MŠMT, 2013–2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/dlouhodoby-zamer-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-1>>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR. *Implementační plán Strategie celoživotního učení, 2008* [online]. © MŠMT, 2013–2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr>>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR. *Ministr školství představil návrh vysokoškolského zákona*, Přerov, 4.9.2014 [online]. © MŠMT, 2013–2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/ministr-chladek-spolu-s-rektory-predstavil-navrh>>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR. *Strategie digitálního vzdělávání, 2020*, Praha 29. Srpna 2014 [online]. © MŠMT, 2013–2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW:

<<http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/strategie-digitalniho-vzdelavani-do-roku-2020>>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR. *Strategie celoživotního učení ČR*, Praha, 11.7.2007 [online]. © MŠMT, 2013–2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW:

<<http://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr>>

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1362-4

MUŽÍK, J. Andragogické souvislosti manažerských kompetencí. In: Veteška, J. *Nové paradigma v kurikulu vzdělávání dospělých*. Praha: EDUCA Service, 2009. ISBN 978-80-873-04-8

MOORE, M.G. *Handbook of Distance Education*. New York: Routledge, 2013. ISBN 978-0-415-89764-8

MUŽÍK, J. *Profesní vzdělávání dospělých*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-738-4

MUŽÍK, J. *Řízení vzdělávacího procesu. Andragogická didaktika*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. ISBN: 978-80-7357-581-6

MÜHLPACHR, P.; BARGEL, M. *Senioři z pohledu sociální pedagogiky*. Brno: Institut mezioborových studií, 2011. ISBN 978-80-97182-21-5

PACHLER, N.; DALY, C. *Key Issues in E-Learning: Research and Practice*. Londýn: Continuum, 2011. ISBN 978-1-8470-6360-1

PALÁN, Z.; LANGER, T. *Základy andragogiky*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-58-7

PALLOFF, R.M.; PRATT, K. *Lessons from the Virtual Classroom: The Realities of Online Teaching*. San Francisco: John Wiley & Sons, 2013. ISBN 978-1-118-12373-7

PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998. ISBN 80-7184-569-8.

PRŮCHA, J. (ed.) *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2

PRŮCHA, J.; VETEŠKA, J. *Andragogický slovník*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4

PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 7. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9

RADA EVROPSKÉ UNIE. Úřední věstník Evropské unie. *Usnesení Rady o obnoveném evropském programu pro vzdělávání dospělých 2011/C 372/01, 20.12.2011* [online]. [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011G1220%2801%29&from=EN>>

REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6

ROSEN, A. *e-Learning 2.0: Proven Practices and Emerging Technologies to Achieve Real Results*. New York: Amacom, 2009. ISBN-13 978-0-8144-1073-8

SELINGO, J.J. *MOOC U: Who Is Getting the Most Out of Online Education and Why*. New York: Simon & Schuster, 2014. ISBN 978-1-476-78352-9

SVĚTOVÁ BANKA. *Přehled uživatelů internetu na 100 obyvatel dle zemí, 2014* [online]. © The World Bank Group, 2014 [cit. 2014-08-11]. Dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org/indicator/IT.NET.USER.P2>>

ŠAFÁŘ, Z. Škálování. In PERGLER, P. aj. *Vybrané techniky sociologického výzkumu*. Praha: Svoboda, 1969

ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení FFUK, 2005. ISBN: 80-86284-55-7

ŠERÁK, M.; DVOŘÁKOVÁ, M. *Kapitoly z teorie a praxe vzdělávání dospělých*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, Institut vzdělávání a poradenství. 2009. ISBN 978-80-213-2001-7

THELIN, John R. *A History of American Higher Education*. Second Edition. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2011. ISBN-13-978-1-4214-0266-6

THE OPEN UNIVERSITY. *The Open University Homepage* [online]. © 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.open.ac.uk>>



THE OPEN UNIVERSITY. *About the OU. Strategy* [online]. © 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.open.ac.uk/about/main/>>

THE OPEN UNIVERSITY. *About the OU. Nations, Faculties & Research* [online]. © 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.open.ac.uk/about/main/faculties-centres/faculties-and-research-centres>>

THE OPEN UNIVERSITY. *The Open University and the BBC* [online]. © 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.open.ac.uk/choose/ou/bbc>>

TURECKIOVÁ, M. Edukace v pracovních organizacích – východiska a trendy v rozvoji pracovníků a řízení podle kompetencí. In. VETEŠKA, J. *Nové paradigma v kurikulu vzdělávání dospělých*. Praha: EDUCA Service, 2009. ISBN 978-80-873-04-8

UDACITY. *Udacity Homepage* [online]. © Udacity, Inc., 2011–2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<https://www.udacity.com>>

UNESCO. Communication and Information Sector. Themes. Acces to knowledge. *Open Educational Resources* [online]. © UNESCO, 2009–2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.unesco.org/webworld/en/oer>>

UNESCO. Communication and Information Sector. Resources. News and in Focus articles. *Role of Open Access in the post-2015 development agenda highlighted in a conference at UNESCO, 22.9.2014* [online]. © UNESCO, 2009–2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <[http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/news-and-in-focus-articles/all-news/news/role\\_of\\_open\\_access\\_in\\_the\\_post\\_2015\\_development\\_agenda\\_highlighted\\_in\\_a\\_conference\\_at\\_unesco/back/18618/#.VDmAMhbgWKQ](http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/news-and-in-focus-articles/all-news/news/role_of_open_access_in_the_post_2015_development_agenda_highlighted_in_a_conference_at_unesco/back/18618/#.VDmAMhbgWKQ)>

UNESCO. *The Virtual University and e-learning* [online]. © UNESCO, 2009–2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.unesco.org/iiep/virtualuniversity/linkliste.php>>

UNESCO, COMMONWEALTH OF LEARNING. *Guidelines for Open Educational Resources (OER) in Higher Education*. 2011: UNESCO, Commonwealth of Learning. [online]. © UNESCO, 2009–2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002136/213605e.pdf>>

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE. *Celoživotní vzdělávání* [online]. © 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.cuni.cz/UK-8.html>>

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE. *Čísla, fakta, statistiky* [online]. © 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.cuni.cz/UK-4054.html>>

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE. *Dlouhodobý záměr a Výroční zprávy* [online]. © 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.cuni.cz/UK-4511.html>>

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE. *Elektronická podpora vzdělávání* [online]. © 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.cuni.cz/UK-2795.html>>

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE. *Historie, Historie UK* [online]. © 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.cuni.cz/UK-374.html>>

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE. *Informační systém* [online]. © 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.cuni.cz/UK-4170.html>>

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE. *Vzdělávání po síti* [online]. © 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.cuni.cz/UK-4873.html>>

U.S. DEPARTMENT OF EDUCATION. Institute of Education Sciences. *National Center for Education Statistics* [online]. 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://nces.ed.gov>>

VETEŠKA, J. *Nové paradigma v kurikulu vzdělávání dospělých*. Praha: EDUCA Service, 2009. ISBN 978-80-873-04-8

VETEŠKA, J.; TURECKIOVÁ, M. *Kompetence ve vzdělávání*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1770-8

VLÁDA ČR. *Národní cíle ČR v rámci Strategie Evropa 2020* [online]. Vláda ČR (c) 2009–2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/strategie-evropa-2020/cr/eu-2020-a-cr-78696>>

VLÁDA ČR. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020, 17.7.2014* [online]. 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.vzdelavani2020.cz/clanek/12/aktualni-dokumenty.html>>

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE. *VŠE Homepage* [online]. © 2000–2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.vse.cz/>>

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE. *Celoživotní vzdělávání* [online]. © 2000–2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z: <<http://www.vse.cz/studium/celozivotni-vzdelavani.php>>

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE. *CIKS* [online]. © 2000-2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://ciks.vse.cz/>>

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE. *E-learning* [online]. © 2000-2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://vc.vse.cz/pro-studenty/e-learning-webove-stranky-pro-vyuku/>>

WIKIMEDIA FOUNDATION. *Wikimedia Foundation Homepage* [online]. Last modified on 6 November 2014 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z WWW: <<https://wikimediafoundation.org/wiki/Home>>

WIKIMEDIA FOUNDATION. *Wikimedia – Our projects* [online]. Wikimedia Foundation, last modified on 24 August 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z WWW: <[http://wikimediafoundation.org/wiki/Our\\_projects](http://wikimediafoundation.org/wiki/Our_projects)>

ZÁKON č. 121 ze dne 7. dubna 2000 o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2000. Dostupné z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3424>> .

ZÁKON č. 179/2006 ze dne 30.3.2006 o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání, a o změně některých zákonů (zákon o uznávání výsledků dalšího vzdělávání) In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2006. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/zakon-c-179-2006-sb>>

ZÁKON č. 18/2004 ze dne 10.12.2003 o uznávání odborné kvalifikace a jiné způsobilosti státních příslušníků členských států Evropské unie a některých příslušníků jiných států a o změně některých zákonů (zákon o uznávání odborné kvalifikace) In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2004. Dostupné z WWW: <<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=0&idBiblio=57025&nr=18~2F2004&rpp=15#local-content>>

ZÁKON č. 111/1998 ze dne 22.4.1998 o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách) In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1998. Dostupné z WWW: <<http://zakony-online.cz/?s123&q123=all>>

ZÁKON č. 561/2004 ze dne 24.9.2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2004. Dostupné z WWW: <<http://zakony-online.cz/?s122&q122=1>>

ZÁKON č. 89/2012 ze dne 3.2.2012 Občanský zákoník In: *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2012. Dostupné z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>>

ZLÁMALOVÁ, H. *Distanční vzdělávání a eLearning*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-56-3

ZLÁMALOVÁ, H. Edukační kompetence akademických pracovníků pro distanční vzdělávání. In: Veteška, J. *Nové paradigma v kurikulu vzdělávání dospělých*. Praha: EDUCA Service, 2009. ISBN 978-80-873-04-8

ZOUNEK, J. *E-learning – jedna z podob učení v moderní společnosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5123-2. ISSN 1211-3034

ZOUNEK, J.; SUICKÝ, P. *E-learning: učení (se) s online technologiemi*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-903-6

